

Освојување на реалноста

Иван Доровски

Почитувани колеги и колешки, дозволете ми да ви ја претставам книгата на акад. Милан Ѓурчинов – интелектуалната автобиографија *Освојување на реалноста* (Скопје 2000). Најпрвин едно лично сеќавање: кога пред години шетајќи по кејот Милан Ѓурчинов ми раскажуваше, меѓу другото, за некои непријатности, за строгата партиска казна и за некои други проблеми од вонлитературен карактер, можев само да наслутам дека тој фактички ми раскажуваше за тоа што долго го носи во себе, што него го вознемирува, што не може и по толку многу години да се помири со неправдите на кои им беше тој подложен.

Затоа не бев ни најмалку изненаден кога ја добив неговата нова книга *Освојување на реалноста* во која, меѓу другото, го прочитав и тоа за што ми имаше раскажувано. Ова интелектуална автобиографија на Милан Ѓурчинов по многу се разликува од слични автобиографии (особено таа на Карл Попер [Karl Popper] и на Андре Малро [André Malraux]). Иако тие секако го поттикнаа, го инспирираа. Во својата интелектуална автобиографија Милан Ѓурчинов се потруди успешно да го реконструира својот пред сè творечки живот, сите негови етапи во изминатите педесет години.

Книгата *Освојување на реалноста* жанровски може да се смета и за документарна проза, но самиот автор ја означил и како летопис, хроника. За да совлада човек нешто треба да вложи големи усилби. За да ја совлада реалноста мора да се бори со неа, во неа, честопати против неа. И, навистина, Милан Ѓурчинов е во книгата присутен опд самиот почеток, од кога прв пат ги отвори очите и го виде овој наш свет, не знаејќи и не осознавајќи тогаш дека ово наше столетие ќе биде век на војни, убиства, иселувања, екзили и емиграции, самити и конференции, век на делби и разделби.

Во книгата на Милан Ѓурчинов наоѓаме податоци од неговото детство и младост, за прераната смрт на мајка му и подоцна на татко му. За тоа тој со љубов и заслужен пиетет им ја посветил оваа книга.

Времето на окупацијата е време на војната и на на авторовите гимназијални студии, за време на кои дружелеше со својот постар пријател Ацо Караманов, чиј прозни и поетски текстови ги издаде во 1994 година во книгата *Сребрени сониништа* со коментари и опширен предговор.

Книгата *Освојување на реалноста* не содржи само спомени од биографски карактер. Освен што таа е документирана проза, таа е исто така сведоштво, кажување со многу размисли и лирски пасуси, со многу знаења и познавања, импресии и животно искуство.

Во книгата највредни се, барем за мене, сведоштвата што ни ги доставува авторот за себе си и за времето, за луѓето и настаните почнувајќи од 1945 година. Тие ни зборуваат аргументирано за авторовото идејно зреење и тражење место под сонцето на новото општество. Тие се незаменлив (се разбира, секако субјективен и не исцрпен) поглед на македонски интелектуалец како се формираше македонската држава, нејзините институции, нејзината нова литература, култура и уметност.

Од летописов, како што ја нарече Милан Ѓурчинов својата книга, дознаваме за огромниот и драматичен ентузијазам на младите, за нивната наивна верба, за нивните илузии и разочарувања.

Авторовата лична исповед за идејното и уметничко вриење во белградскиот универзитет, каде студираше, и за неговата ориентација кон руската класична литература, има пошироки, општојугословенски размери. Првите Ѓурчинови чекори во областа на литературната критика се поврзани со појавата на првите македонски литературни списанија и со нивната естетска ориентација.

Општојугословенски карактер имаат неговите толкувања на книжевната клима што се создаде по Резолуцијата на ИБ во 1948 година. Во една атмосфера на конфронтација на естетски и политички мислења и литературни позиции Милан Ѓурчинов мораше да ја дефинира (што никако не беше ни лесно, ни едноставно) својата сопствена позиција на книжевен критичар. Тој се определи за една естетска критика која ќе може да ги покаже уметничките вредности на едно книжевно дело. Таа негова позиција беше во согласност со естетскиот плурализам во тогашна Југославија.

Од неговите општоважечки принципи би сакал да издвојам барем два: 1. Сето ново мора да биде и наше. А не -ново и туѓо. 2. Уметноста мора да биде верна на себе си. Таа не е ничија слугинка.

Во својата интелектуална автобиографија Милан Ѓурчинов пишува и за времето кога тој настојчиво се трудеше да ги претстави вистинските вредности на руската литература почнувајќи, на пример, од дипломскиот труд за Ф. М. Достојевски и завршувајќи со монографијата за Борис Пастернак.

Милан Ѓурчинов истовремено беше еден од неколцината литературни критичари, кои многу рано осознаа дека нивната национална литература и култура се развива во контекстот на една поширока југословенска повоена литературна и општокултурна заедница. И е сосема логично што тој започна да соработува со книжевната периодика и со дневниот печат што излегуваше во другите југословенски културни центри (пред сè во Белград).

Во својата книга М. Ѓурчинов често се враќа кон критичките текстови од 60-те и 70-те години, во кои тој отворено и исцрпно пишуваше за македонската литература и литературна критика. Неговите студиски престои во Москва, Париз и во други европски универзитетски градови, неговото долгогодишно пропагирање и презентирање на македонската литература во странство (тој состави неколку антологии и истапи на низа меѓународни конгреси, конференции и симпозиуми) кулминираа со отворањето на катедрата за компаративна литература за која Милан Ѓурчинов сонуваше цел живот. Затоа тој со радост и животно спокојство напиша дека тоа беа најубавите години во неговиот универзитетски живот. Тој и како шеф на катедрата и како врвен компаратист и еден од најдобрите европски познавачи на руската класична и модерна литература заедно со другите свои колеги се вклучи во низа научно-истражувачки проекти.

Неговата новооснована научно-педагошка институција соработуваше со белградските, загребските и љубљанските компаратисти и со компаратистите од другите светски центри при споредбеното изучување на литературите на југословенските народи.

Иницијативите и активноста на Милан Ѓурчинов во областа на литературната компаративистика кулминираа со покренувањето и реализацијата на повеќегодишниот проект *Компаративно проучување на македонската литература и култура на XX век* и со организирањето на еден колоквиум на Меѓународната асоцијација за компаративна литература што се одржа во Охрид во летото 1981 година.

На тој колоквиум се најдоа такви личности какви што се Рене Велек (René Wellek), Ева Кушнер (Ewa Kouschner), Ив Шеврел (Ives Chevrell), Ѓеѓи Вајда (Georgy Wajda), Зоран Константиновиќ, Александар Флакер и низа други литературни теоретичари и методолози.

Во почетокот од 80-те години на 20 век Ѓурчинов, меѓу другото, се запозна со истакнатиот словачки теоретичар Диониз Ѓуришин (Dionýz Ľurišin) и беше еден од иницијаторите на македонското издание на Ѓурчиновата книга *Теорија на споредбеното проучување на литературата* за која напиша предговор (1987).

Четвртиот дел од книгата на Милан Ѓурчинов го отвора главата *Културно југословенство: pro et contra*. Тој го смета прашањето за културното југословенство, како и Предраг Матвејевиќ, на пример, за се уште актуално. Иако книгата на П. Матвејевиќ *Југословенство данас* (1983) се сретна со контроверзни реакции, Ѓурчинов во неколку точки го изложи своето мислење за книгата на Матвејевиќ и своите гледања на југословенството. Накратко ќе наведем некои од нив. Прво: односот меѓу националното и југословенското не треба да се толкува како алтернатива при што едната ја исклучува другата. Второ: југословенското определување е според Ѓурчинов чувство на заед-

ништво, а не национално чувство. Трето: југословенството како идеологија од првите децении на XX век битно се разликува од југословенството како народно заедништво. Четврто: Унитаризмот е надживеан облик на југословенството, но секое југословенство не е унитаризам.

Кон наведените научни принципи на Матвејевиќ заведе Милан Ѓурчинов свој сопствен став кој е во книгата прецизно дефиниран. Морам да се согласам подполно со Ѓурчинов дека кон националистички ексцеси не водеше идејата на југословенството, туку откажувањето од неа.

Во текот на 80-те години се појавија неколку обиди да се редефинира и ре-афирмира и да се зачува југословенското културно заедништво. Но *конгресот на надежите*, т. е. IX конгрес на југословенските писатели во април 1985 година дефинитивно го потврди распадот на културното југословенство. Во одделните национални литератури и средини беа се посилни националните и националистичките идеи. Се раѓаше еден национален аксиолошки прагматизам.

Како активен учесник на многу дискусии, форуми и средби М. Ѓурчинов се изјасни и за прашањето на т. нар. литературно југословенство. Според Ѓурчинов не може да биде никаква поетика, ниту може да биде некој национален концепт, ниту присилна југославизација на одделни југословенски национални литератури.

И во една атмосфера на окончателен распад на југословенската федерација од почетокот на 90-те години Милан Ѓурчинов се залагаше за плуралистичко литературно мислење, кое би требало да има подлабоки корени. Но, за жал, констатира Ѓурчинов, не се разви културата на меѓусебен дијалог. Милан Ѓурчинов остана верен на идејата за литературно заедништво, бидејќи во него и преку него, според авторот на книгата, води патот кон европските меѓулитературни и општокултурни заедници. Неговите мисли се слични или идентични со идеите на словачкиот компаратист Диониз Ѓуришин и со моите ставови и теории што ги развивам заедно со Ѓуришин. Не напразно Милан Ѓурчинов соработуваше на Ѓуришинови и мои заеднички проекти. Јас соработував од 1967 година.

Да заклучам: Во интелектуалната автобиографија *Освојување на реалноста* од Милан Ѓурчинов е присутен не само макотрпниот животен пат на авторот, туку, меѓу другото, или пред се е присутен духот и суштината на еден континуиран развој на една нова, модерна, богато профилирана и индивидуализирана литература. Милан Ѓурчинов многу придонесе за таа литература укажувајќи во своите книги во тек од пет децении какао да се пишува таа литература, како да се вреднува, како да се проучува, како да се чита и препрочитува.

Придонесот на Милан Ѓурчинов во оваа област кулминира со критичката синтеза *Нова македонска литература 1945–1980*, издадена во 1996 година.

Малку метафорички би рекол дека Милан Ѓурчинов ни ги разголува, ни ги откопчува градите и стои пред нас, пред јавноста, пред литературната критика, и како да ни вели: **еве, тоа сум јас, тоа е мојот интелектуален живот.** *Кој од вас сте без вина, фрлајте по мене камен.*

(Охрид, 14 август 2000 г.)